

Key words: the writer as prophet, intelligence, the sixties, Yevhen Sverstiuk, Christian axiology.

Стаття поступила в редакцію 27.03.2016 г.

УДК 821.161.2.09

Луїза Оляндер

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ Є. О. СВЕРСТЮКА ЯК ШКОЛА: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Увагу сконцентровано на літературознавчій і філософській значущості доробку Євгена Сверстюка як школи, уроки котрої важливо засвоювати. Розглянуто специфіку теоретичних засад Є. Сверстюка, визначено продуктивність його методологічних підходів. Схарактеризовано ємність Сверстюкової думки, об'єктивність та самовираз, ґрунтовність і доказовість його текстів. Діалогізм та вміння розуміти *Іншого* розкривається як засадничий принцип його праць, за яким будується їхня структура. Осмислюється система відтворення діалогічних відношень між письменниками та між національними літературами. Проналізовано роль вибору довірливої інтонації в діалозі. Відзначено чесність, інтелігентність та свободу його думки.

Доведено, що Є. Сверстюк у методологічному плані, ідучи в річищі сучасних європейських філософських концепцій, посідає власну світоглядну позицію.

Ключові слова: герменевтика, діалог, компаративістика, ментальність, методологія, ракурс, ракурсна постановка, рецепція, реципієнт, твір, часопростір.

*О благая свобода! Ты дар, всех других совершенней,
Высшая, первая ты красота – когда же тебя отнимают
В мире немило ничто, и жизнь уподоблена смерти!
Пьер-Анжело Мандзоли «Зодиак жизни»*

*Мы попытаемся подойти к этому так, чтобы в нем
почувствовать те живые вещи, которые стоят за текстом
и из-за которых, собственно, он и возникает.
Мераб Мамардашвили «Лекции по античной философии»*

*Дослідження має сенс, коли воно спирається на добре
вивчені джерела.
Євген Сверстюк «Гоголь і українська ніч»*

Я унікав крученої наукоподібності, але й не пристосовувався до пересічного рівня.

Євген Сверстюк «На полі честі. Невже то я?»

Не говорите мне: «он умер». Он живет!

Пусть жертвенник разбит – огонь еще пылает,

Пусть роза сорвана – она еще цветет,

Пусть арфа сломана – аккорд еще рыдает.

Семен Надсон «Не говорите мне: “он умер”. Он живет!... »

Минув рік, як пішов від нас в інші світи славетний Євген Сверстюк, залишивши по собі неоцінний внесок у розвиток вільної філософської думки України й науку про красне письменство, розкриваючи нові обрії вітчизняної і світової літератури. Настав час осмислення унікального доробку Євгена Сверстюка – поета, есеїста, літературознавця, психолога, філософа, доробку (див. детально: [9–16 та ін.]), який тепер, з одного боку, є завершеним, поставши у своїй цілісності; з другого – початком нового свого існування у свідомості нині суцільних і грядущих поколінь, існування, у процесі котрого засяє маяком світле, як джерело, велике й щире *Сверстюкове Слово*. Проте й тепер, коли стоїмо на порозі такого засвоєння, стає очевидним, що доробок Євгена Сверстюка своїми теоретичними засадами усвідомлюється як школа, уроки якої треба засвоювати. І цим визначається **актуальність** порушеної проблеми. Ось чому **мета** статті полягає в тому, щоб, аналізуючи праці Є. Сверстюка, виділити для початку сім його уроків, схарактеризувати специфіку теоретичних засад ученого й визначити продуктивність його методологічних підходів.

Євген Сверстюк називав свої статті есеями і, здається, послідовно дотримувався майже всіх класичних канонів цього жанру. Його есе «виражає нове, суб'єктивне слово... і носить філософський, історико-біографічний, (іноді. – Л. О.) публіцистичний... характер» [6, с. 249]. Однак не лише глибина охоплення письменником життя, а й самі специфічні ознаки есе виводять Сверстюкові есеї за жанрові межі. Навіть їхня *образність*, що спрямовується автором на *достовірність*, підсилює його дослідницьку прискіпливість. Відхиленням є й те, що *суб'єктивне* начало есеїв письменника наближає їхніх реципієнтів до пізнання *об'єктивних* проявів дійсності, а так звані *публіцистичність* і *наукова популярність* не впливають на якість науковості. І нарешті головне: роздуми, контрверсійні доводи, спрямовані на спросту-

вання сталих міфологічних уявлень, докази обґрунтованості власних «логічно формульованих, в слово одягнених думок» [8, с. 30], – усе це спирається на пильне вивчення джерел, а тому його есеї не «наближаються певною мірою до наукової літератури» [6, с. 249], як говориться про цей жанр у «Літературознавчому словникові-довіднику» (1997) Р. Гром'яка, Ю. Ковальова та ін., а мають, безумовно, науковий характер. Проте, вірогідно, що жанрова специфіка есея розширила для Є. Сверстюка можливості викладу глибоких філософських і теоретичних думок, говорячи словами Михайла Могилянського (1873–1942), сказаними в романі «Честь» (1929): «...не з сухуватістю та холодком тієї підкресленості, що її дає фіксація у важкуватому одязі слова, завжди визначеного і завжди бідного, а з привабливістю підсвідомого натяку, невпійманого й дражливого» (курсив мій. – Л. О.) [8, с. 31].

Останнє положення слугує *дороговказом до школи* Є. Сверстюка, підґрунтям до засвоєння насамперед семи його уроків найсуттєвіших за змістом. Такий підхід спровоковано статтею філософа К. Ісупова «Уроки М. М. Бахтіна», коли виникла потреба з'ясувати зміст виразу: *засади Є. О. Сверстюка як школа*. І водночас зажеврила надія, що згадування ісуповської статті й імені М. Бахтіна певною мірою відтінить і постать Є. Сверстюка. Взяти хоч б такий фрагмент: «Бахтину, – пише К. Ісупов, – как-то удавалось совмещать в себе разные точки зрения “я” (“для себя”, для Другого, “для “мы” и “ты””). Под его пером проблема общежитейности этих “персонажей” получала столь контрастное освещение, что сумма ракурсов и метод их сочетаний не укладывались ни в какую из готовых персонологий» [3, с. 7].

Дещо подібне, на нашу думку, у своєрідний спосіб виявляється й у Є. Сверстюка, під пером якого проблема «загально-життєвості» тих *різноманітних «я»* теж не *вкладалася в жодну складену персонологію* [3, с. 7].

З огляду на міркування К. Ісупова обрано сакральне число – **сім уроків**.

Перший урок полягає передусім у ємності думки, у вмінні скординувати на малій площині характеристику й взаємозв'язок засадничих для життя народу чинників, діалектично синтезуючи їх в існуючу цілісність у боротьбі її протилежностей. Це можна простежити навіть на рівні окремих виразів, а не лише абзаців або всієї статті. Для доведення цієї тези візьмемо, наприклад, один з уривків із есе «Українська ніч»: «Свідомо чи несвідомо Гоголь став співцем

України минулого. Від неї залишилася пісня-думка, спогад буйної волі, життя трин-трава в образі Тараса Бульби й те, про що вголос не говорили» [10, с. 5].

На роздуми наводить уже вираз «свідомо чи несвідомо»... Цей вираз веде до певного періоду історії гоголезнавства. У 50-х роках минулого століття можна було натрапити на майже канонічну й водночас парадигматичну фразу / кліше – не лише про М. Гоголя, а про інших російських і неросійських класиків – «не усвідомлював, не зрозумів, але розкрив». З цього погляду характерна вступна стаття Ф. Богомолової до творів Божени Немцовой, написана 1950 р., де на кожній сторінці вживаються одноманітні за змістом і конструкцією фрази: «Немцова не змогла понять...» [2, с. 4], «...не розуміла подлинной природы социальных отношений» [2, с. 5], «... не могла возвыситься до подлинного понимания социальных задач» [1, с. 8]. І поряд: «Тонкий реалист Божена Немцова...» [2, с. 8]. Така парадигма десь до початку 60-х роках ХХ ст. викликала протест в уїдливих виразах: «Гоголь, мовляв, не розумів, Толстой не розумів, а ось їхні критики тепер усе розуміють». Звичайно, все це пішло в небуття, проте що написано пером, того не виволочиш і волом, тому слушно було авторові есе очікувати заперечення в дусі тих минулих часів. І вислів Є. Сверстюка відреагував на такого роду контраверсію як на щось пусте й незначуще, що відволікає від головного: М. Гоголь став співцем України минулого. Треба зауважити, що Є. Сверстюк своїм підтекстом доволі часто занурює сучасного реципієнта в натри суперечок, у діалогічні відносини з реципієнтами далеких чи недалеких часів, стимулюючи тим його розумовий процес і спонукаючи до інтенцій. Так, десь у 1990-ті Ю. Покальчук назвав повість «Тарас Бульба» слабкою. Вислів Є. Сверстюка «життя трин-трава в образі Тараса Бульби» не лише заперечує покальчуківське твердження, а й акцентує увагу на типологічних світоглядних засадах гоголівського героя, котрий був виразником січового козацтва.

І нарешті – у словосполученні *українська ніч* слово *ніч* містить у собі і прямі, і метафоричні смисли: така сяюча в природі ніч співвідноситься з Космосом, із величчю Божого творіння, що, контрастуючи з *ніччю* в соціальному житті – трьохсотлітньому існуванні народу в умовах *не-свободи* та бездержавності.

Урок другий. Характерною рисою для теоретичних та історично-літературних праць Є. Сверстюка є діалогізм, котрий доводить, що їх

автор ішов у методологічному плані в річищі сучасних європейських філософських концепцій, але не як слухняний наслідувач, а як самостійно й оригінально мисляча людина, котра має власне уявлення про світ, його світобудову та місце людини в ньому, і при всьому тому знаходить «радісний потенціал відкриття у своїй і чужій культурі, відкриття позитиву» [11, с. 265]. Для того, щоб яскравіше уявити специфіку Сверстюкового діалогізму, варто зіставити його статтю «Українська ніч» із діалогом Ж. Дерріди з Г.-Г. Гадамером, де було наголошено на «силі волі», котра властива й Є. Сверстюкові, хоч він ніде не вживає цього словосполучення. Ця сила волі в нього є, але вона за своїм змістом і своєю спрямованістю суголосна не з ніцшеанським поняттям, а з гадамерівським. Відомий представник сучасної герменевтики Г.-Г. Гадамер, зокрема, так парировав Ж. Дерріди: «...я сформулював досить чітко те, що я розумію під “доброю волею”: для мене це означає те, що Платон називав “*eumeneiz elencoi*”».

Тобто не йдеться про спробу використати чийось слабкість, щоб доказати свою рацію, а йдеться про намагання будь-яким шляхом підсилити точку зору іншого так, щоб ця точка зору дедалі просвітлювалась. Така позиція, як на мене, природна для будь-якого розуміння взагалі» [1, с. 224].

У підґрунті парадигматичних відносин *Я – Інший* у Є. Сверстюка лежить *розуміння*, на якому базується його майстерність вести дискусію й водночас дотримуватися *філософії діалогу* для того, щоб дійти істини. На нашу думку, варто замислитися над своєрідністю позиції Є. Сверстюка, котрий як учасник дискусії (латинське *discutio* – трошу) руйнував і розбивав спрощені та спотворені образи Т. Шевченка, М. Гоголя, Лесі Українки, але робив це, виходячи з *філософії діалогу*, переконуючи *Іншого*. З цього погляду показовий розділ Сверстюкової монографії «Шевченко понад часом» – «Бог у Шевченковому слові», що є діалогом із текстами й характеризується глибокою аналітичністю, з якою дослідник підходить до позицій своїх «опонентів», – розкриває і поняття, і процес розуміння. Ідучи шляхом *філософії діалогу* і в такий спосіб *підсилюючи точку зору Іншого*, Є. Сверстюк дійсно *просвітлює* її. *Особливу увагу* привертає до себе *розуміння* того, з чим він кардинально розходився. З цього погляду пильної уваги читача потребує те, як автор ставиться до рецепції А. Луначарського, О. Довженка, М. Драгоманова та ін. У судженнях Є. Сверстюка немає

нічого огульного, він ніколи разом із водою не випліскує дитини. Але там, де бачить хиби, пояснює причини їхнього появлення, розкриває той ґрунт, у який вони вкорінені. З'ясування виникнення причин, зокрема й психологічних (випадок з О. Довженком) – ставало шляхом до себе самого й водночас зіркою-дороговказом для реципієнта.

Діалектичний характер ставлення Є. Сверстюка в діалозі до тексту *Іншого*, що має яскраво виражений характер, змушує по-новому почути Тарасове звучання: *чужому навчайтесь...* Це означало – не згубитися в чужому, не мавпувати, не лише зберегти свою ідентичність, а й утвердити її. Водночас у концепції Є. Сверстюка наслідування Т. Шевченка осмислюється важливою передумовою, завдяки якій Людина-українець із великої літери постає і Людиною світу. Правомірність висловлюваних думок у Сверстюкових есе доведена автором. Відсіля витікає **третій урок**: ґрунтовність і доказовість – риса, що не потребує переконливих доводів.

Четвертий урок складається з того, що реципієнтові – варто підкреслити: *спів-мислителю* або *спів-думцеві* – автор створив усі умови для проникнення в підтекст і за текст. Підтвердження цьому положенню можна знайти в самого. Є. Сверстюка, який засвідчував у книзі «На полі чести. Невже то я?»: «... мій стиль рятував мене, особливо в роки ув'язнення: цензори не схоплювали підтексту й не розуміли психологічних нюансів» [11, с. 195].

Згадування в цьому фрагменті про *психологічні нюанси* вказує на те, що в його текстах створювалися умови і для *співпереживання* всьому тому, що існує, але непідвладне жорсткому теоретичному формулюванню. Ідеться про певну сугестивність деяких текстів Є. Сверстюка. Яскравим прикладом слугує есе про Гоголя «Українська ніч». Достатньо навести лише один фрагмент із цього твору, поставивши питання: а чому Є. Сверстюк не сформулював більш точно, скажімо так: «*Українська ніч* у структурі образів повісті М. Гоголя “Майська ніч”»? Адже назва – уже закодований текст, котрий формує очікування реципієнта, спрямовуючи його увагу в потрібному напрямі й дисциплінуючи його розмисли. Відповідь полягає в тому, що така точність не тільки б звузила зміст розділу, а й спотворила б його, тому що не відповідала б завданням Є. Сверстюка, котрий вивів *Українську ніч* за межі гоголівської повісті й водночас увів її – як *життєдавальний* чинник у всю творчість письменника та його життєдіяльність. У світоглядній концепції Є. Сверстюка *Українська ніч*

постала самостійним, об'єктивним явищем, котре, лягаючи в підґрунтя устрою гоголівської душі, ставала тією призмою, крізь яку він дивився на світ. Невипадково книга названа: «Гоголь і українська ніч», де сполучник «і» споріднює письменника з *Українською ніччю* (це об'єктивна даність) і водночас певною мірою відокремлює від неї (це особисте, суб'єктивно-об'єктивне її відтворення). Метафоричний зміст виразу *Українська ніч* у Є. Сверстюка настільки багатий різноманітними й вагомими смислами, що кожен із них може стати темою окремого літературознавчого аналізу, особливо, якщо взяти весь культурологічний простір. А помірне застосування такого роду метафор у науковій праці, на наш погляд, не лише допустиме, а й потрібне, адже за цих умов думка не затримується тільки на понятійному рівні: вона глибоко просікає душу людини, лягаючи в емоційне підґрунтя її світогляду.

Крім того, Є. Сверстюк підкреслює, говорячи словами російського письменника В. Шаламова, чотири часові *виміри Української ночі* – минуле, сучасне, майбутнє й *існування в мистецтві*. Увага мимоволі знову й знову повертається до гоголівської поетики, її формо- і смислотворчої функції. Роздуми Є. Сверстюка й В. Шаламова якимось перегукуються, якщо згадати висловлення останнього про межу між прозою і поезією. «Проза, – пише В. Шаламов, – это формула тела и в то же время формула души.

Поэзия – это прежде всего судьба, итог длительного духовного сопротивления, итог и в то же время способ сопротивления – тот огонь, который высекается при встрече с самыми крепкими, самыми глубинными породами. Поэзия – это и опыт, личный, личнейший опыт, и найденный путь утверждения этого опыта – непреодолимая потребность высказать, фиксировать что-то важное, быть может, важное только для себя» [17, с. 55].

Суб'єктивно? Можливо. Але як яскраво підсвічує таке визначення поезії та прози й гоголівську *Українську ніч*, і прозові та віршовані тексти самого Є. Сверстюка, і долі їх обох.

Урок п'ятий змушує пильно придивитися до Сверстюкової інтонації, до її вибору. У Є. Сверстюка, котрий сміливо торкався болючих сторінок народного життя, вона завжди довірлива й спокійна, як і вся його манера за життя – говорити тихо, але правдиво та переконливо. Сверстюкова інтонація не подразнює навіть його чесного опонента, а

змушує врівноважено вслуховуватися в його голос, зважати на його думки та докази.

Урок шостий, як і **третій**, подається без будь-яких додаткових коментарів, бо йдеться про альфу й омегу істинного науковця – чесність, інтелігентність, об'єктивність, звернення до активної особистості й суспільної моральності.

Сьомий урок чи не найголовніший і в певному сенсі найважчий, тому що він потребує відваги – *Свобода мислі*, що вимагає не спокушатися на кон'юнктуру і не підкорятися внутрішньому цензору. Адже *Свобода мислі* – передумова істинного існування особистості, її реалізації: *Бути* – це означає *Вільно мислити*, і саме тому, долаючи всі перепони, *Є. Сверстюк* став *Є. Сверстюком*, котрий безстрашно називав речі своїми іменами. І сьогодні, у День його Пам'яті, виникає потреба замислитися над словами М. Мамардашвілі, який свого часу казав: «Есть, например, смерть. И есть мертвая смерть. Между ними большая разница. Любой уход из жизни должен быть публичен, известен. Тогда это смерть, участвующая в жизни. Ведь даже из отрицательного можно что-то извлечь, зерно для души и смысла. А вот из неназванного это сделать нельзя. Это разрушает сознание и души даже больше самой войны, если ее жертвы не фигурируют в воинских списках, а ритуал оплакивания их родными, ритуал гражданской памяти и боли не выполняется **весь полностью**. Вот почему я говорю, что **называние** вещей – один из первых актов культурного строительства. И духовного здоровья нации...» (виділення автора. – Л. О.) [7, с. 25].

З цих слів випливає найголовніше завдання, яке полягає і в постійному озвученні *Сверстюкового Слова*, пропагуванні його творів, і в наслідуванні його уроків.

На завершення тільки декілька слів. Важливо ще раз наголосити, що особливість *Сверстюкового* підходу до літературних явищ виражається і в тому, що *Є. Сверстюк*-дослідник, переводячи емоційне сприйняття твору в інтелектуальний план, не тільки не усував безпосередньо-чуттєвого враження від нього (за Р. Гром'яком – це перший рівень рецепції), а навпаки – підсилював, поглиблював і збагачував його, але не спрощував при цьому теоретичної значущості свого аналізу.

Звичайно, уроків у *Є. Сверстюка* значно більше. На деякі з них, не вживаючи самого слова *уроки*, слушно вказує, зокрема, І. Коше-

лівець, коли зауважує, що в Є. Сверстюка, «в есеї “Іван Котляревський сміється” можна побачити поета так, як ніхто до нього» [5, с. 7]. Але ж сказане стосується не лише багатьох інших постатей, а й подій.

Варта особливої уваги і наступна думка І. Кошелівця, де йдеться про «Собор у риштованні», коли він пише: «Ще виразніше своєрідність методи Сверстюка – через літературний твір бачити й живописати долю народу...» [5, с. 8]. Очевидно, що ця заява вартує окремого розлогого дослідження й може бути поширена на інші праці письменника.

М. Коцюбинська теж розкриває широкі обрії для виявлення уроків Є. Сверстюка, коли так само зосереджується на «Соборі у риштованні»: «Поєднання високого романтичного лету, розумного критицизму, учительної тенденції зумовлює принаду й силу Сверстюкового слова. Творить своєрідний стоп, що не дає іронії і критицизму виродитися в холодне безвірництво, а його просвітництву – перетворитися в набридливу декляративність і моралізаторство» [4, с. 8].

На нашу думку, на часі розгляд діалогічних відносин між книгами про М. Гоголя Є. Сверстюка і Вересаєва, Є. Сверстюка й А. Белого та ін. Важливий ще й такий ракурс, як погляди на М. Гоголя в есеях Є. Сверстюка та працях письменників і літературознавців із Болгарії, Словацької та інших слов'янських країн. Немає потреби множити перелік можливих досліджень порушеної в цій статті проблеми: очевидно, що головна робота все ще попереду.

Список використаних джерел

1. Герменевтика і компаративіст: дискусія Г.-Г. Гадамера та Ж. Дереди // Слово. Знак. Дискурс : антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис, 1996. – С. 228–226.
2. Предисловие // Немцова Божена. Повести и рассказы / Б. Немцова. – М. : [б. и.], 1950.
3. Исупов К. Уроки М. М. Бахтина // М. М. Бахтин: pro et contra. Личность и творчество М. М. Бахтина в оценке русской и мировой гуманитарной мысли / сост., вступ. ст. и коммент. К. Исупов / К. Исупов. – Санкт-Петербург : РХГИ, 2001. – Т. I. – С. 7–44.
4. Коцюбинська М. Кризь велику призму // Сверстюк Є. На святі надій : Вибране / М. Коцюбинська. – Київ : Наша віра, 1999. – С. 6–9.
5. Кошелівець І. Окремий Євген Сверстюк / І. Кошелівець // Сверстюк Є. Світлі голоси життя / Є. Сверстюк. – Київ : ТОВ «Вид-во “Кліо”», 2013. – С. 10–20.

6. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – Київ : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.
7. Мамардашвили М. К. Осмелитесь быть / М. К. Мамардашвили // Наше Наследие. – 1988. – № 3. – С. 22–27.
8. Могилянський М. Честь. Вбивство / М. Могилянський. – Київ : ВЦ «Академія», 2015. – 208 с.
9. Сверстюк Є. Блудні сини України / Є. Сверстюк. – Київ, 1993. – 256 с.
10. Сверстюк Є. Гоголь і українська ніч : есеї / Є. Сверстюк. – Київ : ТОВ «Вид-во “Кліо”», 2015. – 768 с.
11. Сверстюк Є. На полі честі. У 2 кн. Кн. 1. Невже то я? / упоряд. О. Сінченко. – Київ : ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2015. – 368 с.
12. Сверстюк Є. На святі надій : Вибране / Є. Сверстюк. – Київ : Наша віра, 1999. – 748 с.
13. Сверстюк Є. На хвилях «Свободи» : короткі есеї / Є. Сверстюк. – Луцьк : ВМА «Терен», 2004. – 312 с.
14. Сверстюк Є. Світлі голоси життя / Є. Сверстюк. – Київ : ТОВ «Вид-во “Кліо”», 2013. – 328 с.
15. Сверстюк Є. Собор у риштованні / Є. Сверстюк. – Париж : [б. и.], 1970.
16. Сверстюк Є. Шевченко понад часом : есеї / Є. Сверстюк. – Луцьк : ВМА «Терен»; ТОВ «Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”», 2011. – 276 с.
17. Шаламов В. Четвертая Вологда / В. Шаламов // Наше Наследие. – М. : Искусство, 1988. – № 3. – С. 54–77.

References

1. G'adamera G.-G., DerridyZh., Zubryckoi M. *Germenevtyka i dekonstrukcija : dyskusija* [Hermeneutics and deconstruction: debate]. Lviv, 1996, pp. 223–226. (in Ukrainian).
2. Bogomolova F. *Predyslovye* // Nemcova Bozhena. *Povesty y rassказы*. [Nemtsova Bozhena. Stories and stories]. Moscow. 1950.(in Russian).
3. Ysupov K., Bahtyn M. M. *Lychnost' y tvorchestvo M. M. Bahtyna v ocenke ruskoj y myrovojjgumanytarnoj mysly* [Personality and creativity of M. M. Bakhtin in the evaluation of Russian and world humanitarian thought]. St. Petersburg. 2001. Vol.1. pp. 7–44. (in Russian).
4. Kocjubyns'ka M., Sverstjuk Je. *Kriz' velyku pryzmu // Na svjati nadij: Vybrane*. [Through a great prism // The celebration of hope: Favorites]. Kiev. 1999. pp. 6–9.(in Ukrainian).
5. Koshelivec' I., SverstjukJe. *Svitli golosy zhyttja*. [Bright voices of life]. Kiev. 2013. pp. 10–20.(in Ukrainian).
6. Grom'jak R. T., KovalivJu. I. *Literaturoznavchij slovnyk-dovidnyk* [Dictionary of literary directory]. – Kiev. 1997. 752 p.(in Ukrainian).
7. Mamardashvyly M. K. *Osmelyt'sja byt' // Nashe Nasledye*. [Dare to be // Our Heritage]. 1988. No.3 pp. 22–27.
8. Mogylyans'kyj M. *Chest'. Vbyvstvo*. [Honor. Murder]. Kiev. 2015. 208 p. (in Ukrainian).

9. Sverstjuk Je. *Bludni syny Ukrai'ny*. [The prodigal sons Ukraine]. Kiev. 1993. 256 p. (in Ukrainian).
10. Sverstjuk Je. *Gogol' i ukrai'ns'ka nich. Esei'*. [Gogol and Ukrainian night. Essay]. Kiev. 2015. 768 p. (in Ukrainian).
11. Sverstjuk Je., Oleksij Sinchenko. *Na poli chesti: U 2 kn. – Kn. 1. Nevzhe to ja?*. [On the field of honor]. Kiev. 368 p. (in Ukrainian).
12. Sverstjuk Je. *Na svjati nadij: Vybrane*. [At the celebration of hopes]. Kiev. 1999. 748 p. (in Ukrainian).
13. Sverstjuk Je. *Na hvyljah «Svobody». Korotkyesei'* [On the waves of "Freedom"]. Lutsk. 2004. 312 p. (in Ukrainian).
14. Sverstjuk Je. *Svitli golosy zhyttja*. [Bright voices of life]. Kiev. 2013. 328 p. (in Ukrainian).
15. Sverstjuk Je. *Sobor u ryshtovanni*. [Cathedralscaffold]. Paris. 1970. (In French).
16. Sverstjuk Je. *Shevchenko ponadchasom. Esei'*. [Shevchenko above time]. Kiev. 2011. 276 p. (in Ukrainian).
17. Shalamov V. *Chetvertaja Vologda // Zhurnal «Nashe Nasledye»*. [Fourth Vologda]. Moscow. 1988. No. 3. pp. 54–77. (in Russian).

Луиза Оляндэр. Теоретические положения Е. А. Сверстюка как школа: методологический аспект. Внимание сконцентрировано на литературоведческом и философском значении наследия Евгения Сверстюка как школы, уроки которой необходимо усвоить. Рассмотрена специфика теоретических основ Е. Сверстюка, определена продуктивность его методологических подходов. Охарактеризованы емкость мысли писателя, синтез объективности и самовыражения, основательность и доказательность его текстов. Диалогизм и умение понимать *Иного* раскрывается как основополагающий принцип его трудов, по которым организуется их структура. Осмысливается система создания диалогических отношений между писателями и между национальными литературами. Анализируется роль выбора доверительной интонации в диалоге. Отмечаются честность, интеллигентность и свобода его мысли.

Доказывается, что Е. Сверстюк в методологическом плане, идя в русле современных европейских философских концепций, занимает собственную мировоззренческую позицию.

Ключевые слова: герменевтика, диалог, компаративістика, ментальность, методология, ракурс, ракурсная постановка, рецепция, реципиент, произведение, хронотоп.

Louisa Oliander. Sverstiuk's Theoretical Principles as School: Methodological Dimension. Attention is focused on the literary and philosophical significance of Yevhen Sverstiuk works as school, and it is important to learn its lessons. The specificity of Ye. Sverstiuk's theoretical principles is examined, productivity of his methodological approaches is defined. Capacity of Sverstiuk's opinion, objectivity and self-expression, thoroughness and evidence of his texts are characterized. Dialogism and ability to understand the *Other* are revealed as a fundamental principle of his works, which is a base of their structure. The system of dialogical relationship

between writers and between national literatures is realized. The role of choosing trustful tone in a dialogue is analysed. Honesty, intelligence and freedom of his thought are noted.

It is proved that Ye. Sverstiuk according to methodology, following modern European philosophical concepts, occupies his own worldview position.

Key words: hermeneutics, dialogue, comparative studies, mentality, methodology, perspective, angle, angle setting, reception, recipient, work, time space.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2016 р.

УДК 821.161.2-3.09(477.82)

Вікторія Остапчук

АВТОПОРТРЕТ У СТРУКТУРІ ОБРАЗІВ АВТОБІОГРАФІЧНОЇ КНИГИ Є. СВЕРСТЮКА «НА ПОЛІ ЧЕСТИ»

У статті через поетику з урахуванням ракурсу бачення дійсності автором-наратором у книзі Є. Сверстюка «На полі честі» висвітлено прямий і опосередкований спосіб створення автопортрета. Особливу увагу зосереджено на розкритті смислу і структури назви книги «На полі честі» із застосуванням значення слів *поле* і *честь*, поданих за тлумачним «Словником української мови». Поняття *честі* окреслено стрижневим поняттям не лише аналізованої книги, але й усієї життєдіяльності Є. Сверстюка.

Ключові слова: автопортрет, моральні цінності, честь, поле честі, поле битви, фразеологізм, образ, символ, Біблія, народна творчість.

Вартість спогадів – у беззастережній правдивості й чесній сповідності.

Є. Сверстюк

Моральна міра Євгена Сверстюка йде насамперед від його душевного складу – того, що давні греки називали етосом особистості. В нього лягли і незримі заповіді народної моралі, всотані в дитинстві з родинного і ширшого сільського ґрунту, і напружені струмені з інтелектуальних джерел (національна і світова класика, філософія), – а згодом внутрішній потяг до абсолюту в горнилі жорстоких випробувань долі остаточно викристалізувався в чітко окреслену релігійну свідомість...

І. Дзюба

Чому втекти не смію з поля честі